

คำบอกเล่าดับลูกของไทย*

อุเทน วงศ์สถิตย์**

บทนำ

คำเรียกเครือญาติของไทย เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย พี่ ป้า น้า อา ถือว่าเป็นคำไทยแท้ คือ เป็นคำพื้นฐานที่มีใช้มาแต่เดิม ในคำเรียกเครือญาตินี้มีคำยูกกลุ่มหนึ่งที่ปัจจุบันดูเหมือนคนไทยจะหลงลืมไปแล้ว คือ คำบอกเล่าดับลูก ในปัจจุบันเราใช้คำบอกเล่าดับทั่วไปสำหรับบอกเล่าดับลูก เช่น ลูกคนที่หนึ่ง คนที่สอง คนที่สาม ฯลฯ แต่ในอดีตเรามีคำสำหรับใช้บอกเล่าดับลูกโดยเฉพาะและยังบ่งบอกถึงเพศอีกด้วย คำบอกเล่าดับลูกของไทยนี้ปรากฏในกฎหมายโบราณ คือ พระไอยการบานแพนง ในตอนที่กล่าวถึงการแบ่งลูกของไพร่ที่พ่อแม่มีเจ้านายคนละคนกัน เพื่อที่จะไม่ให้หลงลืมกันไปว่า ครั้งหนึ่งเรามีคำศัพท์เหล่านี้ใช้ จึงขอนำมาแสดงไว้ในที่นี้

พระไอยการบานแพนง

พระไอยการบานแพนง เป็นกฎหมายเกี่ยวกับการขึ้นทะเบียนและแบ่งปันกำลังคน หรือการแบ่งปันไพร่ ซึ่งกำหนดให้เจ้านายที่มีศักดินา 400 ไร่ขึ้นไป คือตำแหน่งตั้งแต่ขุนขึ้นไป ต้องทำทะเบียนทางว่าของไพร่หลวง¹ ไพร่สม² และทาส ที่อยู่ในสังกัดของตนต่อกรมพระสุรัสวดีให้ถูกต้อง พระไอยการบานแพนงนี้ตราขึ้นตั้งแต่ จ.ศ.

---

* บทความนี้ผู้เขียนประมวลจากความรู้ที่ได้รับจาก ศาสตราจารย์ ดร. ประเสริฐ ณ นคร ด้วยเห็นว่าน่าจะเป็นประโยชน์สำหรับผู้สนใจทั่วไป ผู้เขียนขอขอบพระคุณท่านอาจารย์ที่เมตตาให้คำแนะนำ ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ ตรวจสอบพร้อมทั้งคำวนศักราชให้ ขอขอบคุณ ดร.สมบัติ มั่งมีสุขศิริ ที่ให้ความช่วยเหลือด้านภาษาอังกฤษ ขอขอบคุณ ผศ.ดร. อวรรธณ บุญฤทธิ อาจารย์ กังวล ศัชชีมา และขอใจ คุณยุทธพร นาคสุข กัลยาณมิตร ที่ช่วยเหลือเพื่อข้อมูลที่ เป็นประโยชน์

** อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

¹ ไพร่หลวง หมายถึง ไพร่ที่พระมหากษัตริย์พระราชทานให้กับกรมกองต่างๆ.

² ไพร่สม หมายถึง ไพร่ที่พระมหากษัตริย์พระราชทานให้กับบรมวงศานุวงศ์ และขุนนาง เพื่อช่วยทำงานต่างๆ.

1052-1093 (พ.ศ. 2233-2274) คือ ตั้งแต่รัชสมัยของพระเพทราชาเรื่อยมาจนถึงรัชสมัยของพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ ส่วนปีที่ตรากฎหมายตอนที่กล่าวถึงนี้ คือ จ.ศ. 1093 (พ.ศ. 2274) ซึ่งกล่าวถึงหลักในการวินิจฉัยข้อพิพาทในการขึ้นทะเบียนลูกไพร่ ที่พ่อ แม่ อยู่คนละสังกัดกัน ตามกฎหมายของกรุงศรีอยุธยา ประชาชนทุกคนไม่ว่าหญิงหรือชาย ถือว่าเป็น “ไพร่” จะต้องเข้าทำงานให้แก่ทางราชการ 1 เดือน แล้วจึงมีสิทธิทำงานของตนเอง 1 เดือน หรือที่เรียกว่า “เข้าเดือน ออกเดือน” ตั้งแต่อายุย่างเข้าวัยฉกรรจ์จนถึงอายุ 60 ปี³ หรือจนกระทั่งมีลูกโตพอทำงานแทนได้ 3 คน และไพร่ทุกคนจะต้องมีสังกัด หากไพร่ไม่มีสังกัดจะไม่ได้รับสิทธิได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย และไม่มีสิทธิทางการศาล ดังปรากฏในพระไอยการลักษณะรับฟ้อง ซึ่งตราขึ้นเมื่อ พ.ศ. 1898 สมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 พระเจ้าอยู่ทอง (พ.ศ. 1893-1912) กำหนดไว้ว่า ราษฎรที่ไม่มีสังกัดเจ้านายจะมาฟ้องร้องคดีใดๆ ไม่ได้ เพราะถือว่าไม่ได้ทำหน้าที่ของพลเมืองที่ดี แต่เมื่อเดือดร้อนจะมาขอความช่วยเหลือ ท่านไม่ให้ช่วยเหลือ ทั้งยังให้ส่งตัวบุคคลนั้นแก่สัสดีเพื่อขึ้นสังกัดเป็นคนของหลวง ดังนั้นเมื่อลูกโตขึ้นพอทำงานได้ก็จะต้องขึ้นทะเบียนหวังว่าเป็นไพร่ในสังกัดของเจ้านายของพ่อและแม่ ถ้าพ่อแม่เป็นไพร่ในสังกัดใด ก็ให้ลูกขึ้นทะเบียนเป็นไพร่ในสังกัดนั้น แต่เมื่อพ่อแม่อยู่คนละสังกัด มีเจ้านายคนละคนกัน แต่งงานกัน จึงเกิดปัญหาว่า ลูกที่เกิดมาจะให้ขึ้นทะเบียนเป็นไพร่ในสังกัดของเจ้านายฝ่ายพ่อหรือฝ่ายแม่ก่อน และเมื่อมีลูกคนต่อๆ มาจะแบ่งให้ขึ้นทะเบียนกันอย่างไร ซึ่งการแบ่งปันลูกของไพร่ว่าจะเข้าสังกัดเจ้านายฝ่ายพ่อหรือแม่ตามที่กำหนดไว้ในพระไอยการบานแผนกนั้น มีรายละเอียดมากมาย เช่น ถ้าไพร่ชายฝ่ายทหารสมรสกับไพร่หญิงฝ่ายทหาร ลูกคนหัวปีให้สิทธิแก่เจ้ากรมฝ่ายแม่ ถ้าไพร่หญิงฝ่ายทหารได้ไพร่ชายฝ่ายพลเรือนเป็นสามี ลูกทุกคนเป็นสิทธิของเจ้ากรมฝ่ายแม่⁴ ซึ่งในพระไอยการบานแผนกนั้นมีได้เรียกลูกที่เกิดมาโดยลำดับด้วยค่านับจำนวนต่างๆ ไป แต่ใช้คำบอกลำดับลูกโดยเฉพาะ โดยแบ่งเพศเป็นชาย 12 ลำดับ เพศหญิง 10 ลำดับ ดังต่อไปนี้

³ จิตร ภูมิศักดิ์ ว่า ตั้งแต่อายุ 16-60 ปี แต่กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ว่า ตั้งแต่ 18-60 ปี.

⁴ ศิริพร ดาบเพชร. พระไอยการบานแผนก : สถานภาพปัจเจกบุคคลและการจัดระเบียบสังคมไทยสมัยโบราณ. (เอกสารประกอบการประชุมวิชาการ “กฎหมายตราสามดวง : แวนสองสังคมไทย” วันที่ 7-8 มีนาคม 2546), 2.

ลูกชายคนที่ 1	เรียก	อ้าย	ลูกสาวคนที่ 1	เรียก	เอี้ย
ลูกชายคนที่ 2	เรียก	อู่	ลูกสาวคนที่ 2	เรียก	อี
ลูกชายคนที่ 3	เรียก	สาม	ลูกสาวคนที่ 3	เรียก	อ๋าม
ลูกชายคนที่ 4	เรียก	ใส	ลูกสาวคนที่ 4	เรียก	ไอ
ลูกชายคนที่ 5	เรียก	จ้ว	ลูกสาวคนที่ 5	เรียก	อ้ว
ลูกชายคนที่ 6	เรียก	ลก	ลูกสาวคนที่ 6	เรียก	อก
ลูกชายคนที่ 7	เรียก	เจด	ลูกสาวคนที่ 7	เรียก	เอก
ลูกชายคนที่ 8	เรียก	แปด	ลูกสาวคนที่ 8	เรียก	แอก
ลูกชายคนที่ 9	เรียก	เจา	ลูกสาวคนที่ 9	เรียก	เอา
ลูกชายคนที่ 10	เรียก	จง	ลูกสาวคนที่ 10	เรียก	อั้ง ⁵
ลูกชายคนที่ 11	เรียก	นิง			
ลูกชายคนที่ 12	เรียก	สอง			

คำบอกลำดับลูกนี้ สังเกตได้ว่าเข้าหลักเกณฑ์ที่จะพิจารณาได้ว่าเป็นคำไทยแท้ คือ เป็นคำโดด มีพยางค์เดียว มีรูปศัพท์ตรงกับเสียงที่ออก คำบอกลำดับลูกนี้ยังมีหลงเหลือใช้อยู่ในภาษาไทยบางถิ่น เช่น อ้าย กับ เอี้ย ยังมีใช้อยู่ในภาษาไทยถิ่นเหนือ กับไทยถิ่นอีสาน แต่ความหมายเปลี่ยนไป คือ อ้าย หมายถึง พี่ชาย เอี้ย หมายถึง พี่สาว และคำว่า ใฮ้ อี้ สรรพนามบุรุษที่ 3 ที่ไม่สุภาพของภาษาไทยภาคกลาง ก็กลายมาจากคำว่า อ้าย และ อี้ นั่นเอง

คำบอกลำดับลูกนี้นอกจากจะใช้สื่อความหมายบอกถึงลำดับลูกโดยทั่วไปแล้วยังนิยมนำมาใช้เป็นชื่อหรือเป็นส่วนประกอบของชื่ออีกด้วย ดังปรากฏพระนามของ กษัตริย์ เชื้อพระวงศ์ และชื่อบุคคลในพงศาวดารและตำนานหลายชื่อที่ประกอบด้วย คำบอกลำดับลูก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

---

⁵ กระทรวงศึกษาธิการ. กฎหมายตราสามดวง เล่ม 3. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2505), 19.

เจ้าอ้ายพระยา, เจ้ายี่พระยา และเจ้าสามพระยา

สมเด็จพระนครินทราชา หรือสมเด็จพระอินทราชา กษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา ทรงใช้คำบอกเล่าตบถูกเป็นพระนามพระโอรสทั้งสามของพระองค์ คือ เจ้าอ้ายพระยา เจ้ายี่พระยา และเจ้าสามพระยา ดังปรากฏความตามพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐว่า

เมื่อ พ.ศ.1962 สมเด็จพระนครินทราชาได้ให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าอ้ายพระยาไปครองเมืองสุพรรณบุรี เจ้ายี่พระยาไปครองเมืองแพรกศรีราชา ส่วนเจ้าสามพระยาให้ไปครองเมืองชัยนาท (เมืองพิษณุโลก)

ต่อมาเมื่อ พ.ศ.1967 สมเด็จพระนครินทราชาสวรรคต เจ้าอ้ายพระยากับเจ้ายี่พระยา ได้ยกพลเข้ามาหมายจะชิงเอาราชสมบัติ เจ้าอ้ายพระยายกมาตั้งอยู่ ณ ตำบลป่ามะพร้าว ที่วัดพลับพลาไชย ฝ่ายเจ้ายี่พระยายกพลมาตั้งอยู่วัดชัยภูมิหมายจะเข้าทางตลาดเจ้าพรหม ช้างต้นมาปะทะกันเข้าที่เชิงสะพานป่าถ่าน ทั้งสองพระองค์ทรงพระแสงข้อม้าต้องพระศอกขาดพร้อมกันทั้งสองพระองค์ มุขมนตรีจึงออกไปเฝ้าเจ้าสามพระยากราบทูลเหตุซึ่งพระเชษฐาทั้งสองพระองค์สิ้นพระชนม์ แล้วเชิญเสด็จเข้ามาในพระนคร เสวยราชสมบัติ ทรงพระนาม สมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้า ท่านจึงให้ขุดเอาพระศพเจ้าอ้ายพระยา เจ้ายี่พระยา ไปถวายพระเพลิง ที่ถวายพระเพลิงนั้น ให้สถาปนาพระมหาธาตุและพระวิหารเป็นพระอาราม แล้วให้นามชื่อว่าวัดราชบูรณะ ที่เจ้าอ้ายพระยา เจ้ายี่พระยา ชนช้างกันถึงพิราลัย ก็ให้ก่อเจดีย์สององค์ไว้ที่เชิงสะพานป่าถ่าน

ขุนสามชน

ในจารึกหลักที่ 1 ปรากฏนาม ขุนสามชน เจ้าเมืองฉอด ยกทัพมาโจมตีเมืองตากซึ่งเป็นเมืองในอาณาเขตของสุโขทัย พ่อขุนศรีอินทราทิตย์พร้อมด้วยพ่อขุนรามคำแหงซึ่งขณะนั้นพระชนมายุได้เพียง 19 ปี ได้ยกทัพเข้าต่อสู้ พ่อขุนรามคำแหงได้กระทำยุทธหัตถีกับขุนสามชนและได้รับชัยชนะ จึงได้รับการเฉลิมพระนามว่า รามคำแหงดังความว่า

“.....ขุนสามชนเจ้าเมืองฉอด มาท้อ (มาตี) เมืองตาก พ่อกูไปรบ ขุนสามชนหัวข้าย ขุนสามชนขับมาหัวขวา ขุนสามชนเคลื่อน (เคลื่อนพล) เข้าไพร่ฟ้าหน้าใสพ่อกูหนีญญ่ายพ่ายจจัน กูบ่หนี กูชี้ข้างเบกพล กูขับเข้าก่อนพ่อกู กูต่อข้างด้วยขุนสามชน

ตนกูฟงซังตัวชื่อ มาศเมืองแพ้ขุนสามชนพ่ายหนี ฟ่องกูจิ่งซันฟ่องกูชื่อ พระรามคำแหง...”⁶

จิตร ภูมิศักดิ์ สันนิษฐานว่า เมืองฉอด ของขุนสามชนนี้ เป็นรัฐของคนไทยอีก รัฐหนึ่งที่ได้ลุกฮือขึ้นสลัดอำนาจของอาณาจักรเขมรโบราณออกไป มีสถานะเป็นรัฐอิสระเช่นเดียวกับรัฐสุโขทัย และล้านนา⁷ ซึ่งการที่นามของขุนสามชน มีคำบอกลำดับลูกประกอบอยู่ด้วย ก็น่าจะเป็นข้อสนับสนุนข้อสันนิษฐานที่ว่า ขุนสามชนเป็นคนไทย ดังกล่าวได้

พญาไสลือไทย

ไส เป็นคำบอกลำดับลูก แสดงว่าเป็นลูกชายคนที่ 4 ลือ หมายถึง มีชื่อเสียง เลื่องลือ ไทย หมายถึง คนไทย พญาไสลือไทย จึงหมายถึง พญาผู้เป็นลูกชายคนที่ 4 ที่มีชื่อเสียงเลื่องลือในหมู่ชาวไทย พญาไสลือไทย หรือพระมหาธรรมราชาที่ 3 ขึ้นครองราชย์เมื่อ พ.ศ. 1943 ตามจารึกหลักที่ 46 วัดดาเถรซิ่งหนั่ง และสวรรคตในปี พ.ศ. 1962 ตามพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐที่ว่า “ในปีนั้นมหาธรรมราชาณฤพานเมืองเหนือ ทั้งปวงเป็นจลาจล สมเด็จพระนครินทราธิราชไปถึงพระบาง (นครสวรรค์) พญาบาลเมืองและพระยารามออกถวายบังคม” ซึ่งในขณะนั้นสุโขทัยได้ถูกอัยยกราปกครองแล้ว ตั้งแต่รัชสมัยของพระมหาธรรมราชาที่ 2 และเมื่อสิ้นรัชสมัยของพระมหาธรรมราชาที่ 3 สุโขทัยได้ถูกแบ่งออกเป็น 4 แคว้น คือ พิษณุโลก ปกครองโดยพระมหาธรรมราชาที่ 4 (บรมपाल) สุโขทัยปกครองโดยพระยาราม เมืองเซียง (สวรรคโลก) ปกครองโดยพระยาเซียง และเมืองกำแพงเพชรปกครองโดยพระยาแสนสอยดาว⁸

⁶ ประมวลข้อมูลเกี่ยวกับจารึกพ่อขุนรามคำแหง, (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2547), 25.

⁷ สมสมัย ศรีศุภพรพรรณ, โฉมหน้าศักดิ์นาไทย. (พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : ชมรมหนังสือแสงตะวัน, 2519), 128.

⁸ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, ประวัติศาสตร์ไทยจะเรียนจะสอนกันอย่างไร. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2543), 128-129.

ขุนหลวงพงั่ว

ขุนหลวงพงั่ว หรือขุนหลวงพองั่ว เพราะตามอักขรวิธีโบราณ รูป พ สามารถอ่านว่า ฟ่อ ได้ ซึ่งอาจเป็นคำที่เรียกด้วยความเคารพ ขุนหลวงพองั่ว จึงหมายถึงขุนหลวงท่านที่เป็นลูกคนที่ 5 ซึ่งเมื่อเสวยราชย์แล้วทรงพระนามว่า สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1 เป็นกษัตริย์องค์ที่ 3 แห่งกรุงศรีอยุธยา ทรงเป็นเชื้อพระวงศ์ฝ่ายสุพรรณบุรี มีศักดิ์เป็นพี่เลี้ยงของพระรามาธิบดีที่ 1 พระเจ้าอู่ทอง ตามที่ปรากฏในพงศาวดารว่า

เมื่อ พ.ศ. 1913 หลังจากสมเด็จพระรามาธิบดี พระราชโอรสของพระเจ้าอู่ทอง ได้ขึ้นครองราชย์สืบต่อจากพระบิดาได้เพียงปีเดียว ขุนหลวงพงั่วก็มาแต่เมืองสุพรรณบุรีหมายจะชิงเอาราชสมบัติ สมเด็จพระรามาธิบดีจึงออกไปอัญเชิญเสด็จเข้ามาพระนครถวายราชสมบัติแล้วถวายบังคมลาขึ้นไปลพบุรีตั้งเฝ้าขุนหลวงพงั่วจึงขึ้นครองราชสมบัติ ทรงพระนาม สมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้า

พญาจวนำถม

จวนำถม เป็นคำบอกเล่าดับลูก แสดงว่าเป็นลูกชายคนที่ 5 นำถม ยังใช้ภาษาถิ่นเหนือ แปลว่า น้ำท่วม ตามพงศาวดารเหนือเล่าว่า ท่านเกิดในปีที่มีน้ำท่วมใหญ่

พญาจวนำถม เป็นกษัตริย์ครองศรีสัชนาลัยสุโขทัย (- พ.ศ. 1890) พระนามปรากฏอยู่ในจารึกหลักที่ 45 (พ.ศ. 1935) ซึ่งเป็นจารึกที่กษัตริย์สุโขทัยทำสาบานกับกษัตริย์น่าน และมีข้อความอ้างถึงบรรพบุรุษของทั้งสองฝ่ายให้มาเป็นสักขีพยาน ส่วนในจารึกหลักที่ 4 วัดป่ามะม่วง (พ.ศ. 1904) มีข้อความเป็นภาษาเขมรว่า พ.ศ. 1890 พระมหาธรรมราชาที่ 1 (ซึ่งขณะนั้นเป็นกษัตริย์ครองเมืองศรีสัชนาลัยอยู่) เสด็จนำพลพยุหเสนาทั้งหลายเข้าประหารศัตรู แล้วเข้าเสวยราชย์ในเมืองสุโขทัย ข้อความไม่ปรากฏชัดว่า พญาจวนำถมเป็นฝ่ายเดียวกับพระมหาธรรมราชาที่ 1 หรือไม่ ถ้าเป็นฝ่ายเดียวกัน เมื่อพญาจวนำถมเป็นกษัตริย์ ก็คงจะสนับสนุนให้พระมหาธรรมราชาเป็นกษัตริย์ครองเมืองศรีสัชนาลัยใน พ.ศ. 1883 ดังปรากฏว่า พระมหาธรรมราชาที่ 1 เมื่อเสวยราชย์ อย่างเข้า 22 ปี จึงทรงผนวชใน พ.ศ. 1904 และเมื่อเสวยราชย์ในศรีสัชนาลัยได้ 6 ปี จึงทรงพระนิพนธ์ไตรภูมิภิกขาในปิระกา พ.ศ. 1888 เมื่อพญาจวนำถมสิ้นพระชนม์แล้วโอรสของพระองค์ขึ้นครองราชย์เป็นกษัตริย์แทน พระมหาธรรมราชาที่ 1 จึงเสด็จนำพลไปปราบ

ถ้าพระยาจ๋วนำถุมเป็นคนละฝ่ายกับพระมหากษัตริย์ราชธานี 1 พระยาเลอไทยก็
คงทรงสนับสนุนให้พระมหากษัตริย์ราชธานี 1 พระราชโอรสเป็นกษัตริย์ครองเมืองศรี
สัตตนาถายใน พ.ศ. 1883 และพอพระยาเลอไทยสิ้นพระชนม์แล้ว พระยาจ๋วนำถุมขึ้น
เสวยราชย์ในเมืองสุโขทัยแทน พระมหากษัตริย์ราชธานี 1 จึงทรงยกพลไปปราบพระยา
จ๋วนำถุม⁹

ท้าวลก

อาณาจักรล้านนาที่ปรากฏการใช้คำบอกลำดับลูกเป็นชื่อด้วยเหมือนกัน คือ
พระเจ้าสามฝั่งแกน กษัตริย์แห่งอาณาจักรล้านนา ทรงตั้งนามพระโอรสทั้ง 10 ด้วย
คำบอกลำดับชื่อตามลำดับ แต่พระโอรสที่เด่นที่สุดคือ ท้าวลก โอรสอันดับที่ 6 ซึ่งภายหลัง
ได้ครองราชย์ ทรงพระนามว่า พระเจ้าติโลกราช (พ.ศ. 1984-2030) ดังปรากฏ
ในตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ว่า

พระเจ้าสามฝั่งแกน ทรงมีราชบุตร 10 พระองค์ ทรงพระนามตามลำดับดังนี้ คือ
ท้าวอ้าย ท้าวยี่ ท้าวสาม ท้าวใส้ ท้าวจ๋ว ท้าวลก ท้าวเจ็ด ท้าวแปด ท้าวเอ้า ท้าวสิบ
ท้าวอ้ายนั้นเมื่อพระชนม์ได้ 5 ขวบ พระราชบิดาตั้งไว้ในที่อุปราช ซึ่งจะได้รับราช
สมบัติสืบต่อพระองค์ให้ครองเวียงเจ็ดลิน (เวียงเจ็ดลินตั้งอยู่เชิงคดอยสุเทพบริเวณห้วยแก้ว
ยังมีซากเมืองปรากฏอยู่จนปัจจุบัน) แต่เมื่อพระชนม์ได้ 9 พรรษา ก็สิ้นพระชนม์ ส่วน
ท้าวจ๋วนั้น พระบิดาให้ไปกินเมืองเชียงเรือ เรียกว่า เจ้าเชียงลาน ท้าวลก พระบิดาให้
ไปครองเวียงพร้าว ท้าวเจ็ดให้ไปครองเมืองเชียงราย ท้าวสิบผู้รองให้ไปครองเมืองฝาง
เรียกว่า เจ้าท้าวซ้อย (ซ้อย แปลว่า ลูกคนสุดท้าย) ส่วนราชบุตรอีก 5 พระองค์คือ
ท้าวยี่ ท้าวสาม ท้าวใส้ ท้าวแปด ท้าวเอ้า ได้เสียชีวิตเสียแต่ยังเยาว์ ท้าวลกนั้นเมื่อ
ครองเวียงพร้าววังหินได้ไม่นานเท่าไรก็ได้กระทำความผิด พระราชบิดาทรงพิโรธ
เนรเทศไปไว้ ณ เมืองยวมใต้ (อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน ในปัจจุบัน)

ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 1984 ท้าวลกกระทำการแย่งชิงราชสมบัติภายใต้ความช่วยเหลือ
เหลือของขุนนางในเมืองเชียงใหม่ชื่อสามเด็กช้อย แล้วบังคับให้พระเจ้าสามฝั่งแกน

⁹ ประเสริฐ ณ นคร สารนิพนธ์ ประเสริฐ ณ นคร. (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์,
2541), 449.

ราชสมบัติให้แก่พระองค์ พระเจ้าสามฝั่งแกนก็ทรงเวนราชสมบัติให้แก่ท้าวลกตามความปรารถนา ครั้นทำพิธีแล้ว ท้าวลกก็ได้ส่งพระราชบิดาไปอยู่ ณ เมืองสาต (อยู่ในรัฐฉานของประเทศเมียนมาในปัจจุบัน) แล้วปราบดาภิเษกขึ้นครองราชย์ ทรงพระนามว่า พระมหาศรีสุธรรมดีโลกราช หรือที่รู้จักกันดีในพระนามว่า “พระเจ้าติโลกราช” การแย่งชิงราชสมบัติของพระเจ้าติโลกราชได้รับการต่อต้านจากท้าวช้อย พระอนุชาที่ครองเมืองฝาง พระเจ้าติโลกราชได้ส่งกองทัพไปปราบ สุดท้ายท้าวช้อยได้ชักให้สมเด็จพระบรมราชาที่ 2 กษัตริย์กรุงศรีอยุธยา ให้ยกทัพมาตีเชียงใหม่ในปี พ.ศ.1985 แต่ก็ต้องแตกพ่ายกลับไป หลังจากขับไล่กองทัพอยุธยาไปแล้ว พระเจ้าติโลกราชทรงสร้างความมั่นคงภายในอาณาจักรล้านนา โดยใช้เวลาประมาณ 10 ปี อาณาจักรล้านนาก็มีความเข้มแข็ง ดังจะเห็นได้ว่าพระเจ้าติโลกราชสามารถยึดเมืองน่าน เมืองแพร่สำเร็จเมื่อพระเจ้าติโลกราชสร้างความเข้มแข็งภายในอาณาจักรแล้วจึงขยายอำนาจลงทางใต้ ทรงทำสงครามกับอยุธยาในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถติดต่อกันนานถึง 24 ปี

นางไอลำ

มีวรรณกรรมของไทยอีสานหลายเรื่องที่ปรากฏการนำคำบอกเล่าดับลูกมาตั้งเป็นชื่อตัวละครเอกโดยเฉพาะฝ่ายหญิง เช่นในตำนาน ผาแดง-นางไอลำ ตำนานเรื่องสำคัญที่ชาวอีสานนำมาอธิบายชื่อบ้านนามเมืองหลายแห่งของอีสาน นางเอกในเรื่องก็มีชื่อว่า นางไอลำ ซึ่งถึงแม้ว่าในตำนานจะว่าเป็นธิดาของพระยาขอม แต่ชื่อเป็นคำไทยแท้ ไอลำ คือ ลูกสาวคนที่ 4 คำ หมายถึง ทอง ดังความว่า

มีเมืองหนึ่งชื่อว่าเมืองเอชะที่ตา มีพระยาขอมเป็นผู้ปกครอง มีนางจันทาเป็นมเหสี ต่อมาได้ให้กำเนิดธิดาสาวสวยคนหนึ่งชื่อ ไอลำ แต่คนทั่วไปเรียกว่า “นางไอลำ” เมื่อนางไอลำอายุได้ 14 ปี นางมีความงามเล้าลือไปทั่วทุกทิศจนกระทั่งไปเข้าหูของท้าวผาแดงแห่งเมืองผาโพง ท้าวผาแดงจึงแอบมาหานางไอลำ และได้สมัครรักใคร่กันแล้ว สัญญากันว่า จะทำพิธีสู่ขอและแต่งงานกันตามประเพณี ยังมีเมืองอีกแห่งหนึ่งชื่อศรีสัตตนาคนหุต มีสุทโธทราชาครองเมืองอยู่ มีโอรสชื่อท้าวภังค์ ครั้งถึงกลางเดือนหก พระยาขอมจะทำบุญบั้งไฟจึงมีใบบอกบุญไปยังหัวเมืองต่างๆ ที่เป็นบริวารให้ทำบั้งไฟไปร่วมจุดในงาน ท้าวผาแดงได้ทราบข่าวจึงจัดบั้งไฟหื่นไปร่วมบุญด้วยแล้วได้

พบนางไอ่เป็นครั้งที่สอง ในการจุดบั้งไฟ พระยาขอมให้มีการพนันกันว่าถ้าบั้งไฟของใครชนะจะให้ทรัพย์สินสมบัติและนางสนมกำนัล สำหรับท้าวผาแดงนั้นจะยกนางไอ่ให้ ในเวลาจุดปรากฏว่าบั้งไฟของเมืองอื่นๆ ขึ้นหมด ส่วนของพระยาขอมไม่ขึ้น และของท้าวผาแดงแตกกลางบั้ง แต่พระยาขอมก็เฉยเสียไม่ทำตามสัญญา เจ้าเมืองต่างๆ จึงพากันกลับหมด ส่วนท้าวผาแดงก็กลับเมืองของตน ก็ทุกข์ใจเพราะความรักและบั้งไฟไม่ขึ้น งานบุญบั้งไฟนั้นท้าวภังคิ ลูกชายสุทโธนาคราชได้แปลงกายมาร่วมงานและได้หลงรักนางไอ่เช่นกัน ครั้นถึงเมืองศรีสัตตนาคนหุตแล้วก็ไม่เป็นอันกินอันนอน จึงลาพ่อเพื่อมาหานางไอ่อีก เมื่อมาถึงท้าวภังคิได้แปลงกายเป็นกระรอกเผือก ส่วนบริวารก็แปลงเป็นสัตว์ กระรอกเผือกภังคิได้ปีนป่ายกระโดดไปใกล้ปราสาทของนางไอ่ นางไอ่เห็นกระรอกก็อยากได้จึงให้ตามนายพรานมาจับ นายพรานได้ยิงกระรอกเผือกด้วยธนูก่อนตายกระรอกเผือกได้อธิษฐานว่า “ขอให้เนื้อข้าจงเอร็ดอร่อย และมีกินแก่คนทั้งเมืองคนที่กินเนื้อข้า ขอให้ประสบกับภัยนะ” เมื่อกระรอกเผือกตายแล้วชาวเมืองก็แบ่งเนื้อกันกิน ยกเว้นแม่ม่าย เพราะถือว่าไม่ได้ช่วยราชการ ฝ่ายบริวารของท้าวภังคิเห็นเจ้านายของตนเสียทีเข้าแล้วก็รีบกลับไปบอกสุทโธนาคราช สุทโธนาคราชโกรธมากจึงเกณฑ์ไพร่พลนับหมื่นเพื่อถล่มเมืองพระยาขอม ในขณะที่เดียวกันท้าวผาแดงคิดถึงนางไอ่จนทนไม่ได้ จึงรีบขึ้นม้าบักสามจากเมืองผาโพงสู่เมืองเอชะทีตา เมื่อมาถึงนางไอ่ก็ต้อนรับพร้อมทั้งจัดอาหารมาเลี้ยงเมื่อท้าวผาแดงรู้ว่าเนื้อกระรอกก็ไม่กิน แล้วบอกนางไอ่ว่ากระรอกนี้ไม่ใช่กระรอกธรรมดา เป็นท้าวภังคิแปลงมา ใครกินเนื้อกระรอกแล้วบ้านเมืองจะถล่มถึงตาย พอตกลงกลางคืนกองทัพนาคก็มาถึงเมือง แผ่นปฐพีจึงถล่มโครมครามไปทั่ว ท้าวผาแดงจึงให้นางไอ่เตรียมข้าวของบางสิ่งที่พอจะเอาไปได้ เช่น แหวนและฆ้อง แล้วรีบขึ้นม้าซ้อนท้ายตนแล้วควมม้าบักสามออกจากเมืองทันที พญานาครู้ว่านางไอ่หนีไปจึงติดตามไปติดๆ แผ่นดินก็ถล่มไปไม่หยุด นางไอ่ต้องโยนฆ้องทิ้ง กลายเป็นหนองน้ำเรียกว่า หนองฆ้อง สุดท้ายก็โยนแหวนทิ้ง บริเวณนั้นก็กลายเป็น หนองแหวน แต่พญานาคก็ยังตามมาอีก ม้าบักสามก็ค่อย ๆ หมดแรงลง พญานาคตามทันเอาหางวัดวัดเกี่ยวเอาตัวนางไอ่ลงมาจากหลังม้า ส่วนท้าวผาแดงก็ควมม้าหนีต่อไป พญานาคก็ตามไปอีกเพราะท้าวผาแดงมีแหวนของนางไอ่ติดตัวไปด้วย ท้าวผาแดงจึงทิ้งแหวนเสียตนเองจึงปลอดภัย พญานาคได้อุ้มเอานางไอ่ค้ำลงสู่บาดาล บ้านใครที่ได้

กินเนื้อกระรอกก็ถล่มหลายเป็นทะเลไปหมดกลายเป็นหนองหานในปัจจุบันนี้ และกลางหนองหานมีดอนโผล่มาเรียกว่า ดอนแม่หม้าย ซึ่งเชื่อว่าเป็นบ้านแม่หม้ายที่ไม่ได้กินเนื้อกระรอกเผือก ทำว้าผาแดงกลับไปถึงเมืองผาโพงแล้ว เสียใจที่สูญเสียคนรักไปต่อหน้าต่อตา จึงอธิษฐานต่อเทพยดาว่าจะขอตายเพื่อไปสู่เอนางเฝ้ากลับคืนมา ว่าแล้วก็สิ้นใจตายบนปราสาท ไปเกิดเป็นหัวหน้าผี นำกองทัพผีไปต่อสู้กับพญานาค กองทัพผีกับกองทัพพญานาคได้ต่อสู้กันอยู่นาน น้ำในบึงในหนองขุนชั้น ดินบนบกกลายเป็นฝุ่นตลบไปหมดร้อนถึงพระอินทร์ต้องลงมาระงับศึก ให้พวกผีกลับเมืองผี ให้นาคครอบครองบาดาลตามเดิม ตีกระหว่างนาคกับผีจึงยุติลงแต่บัดนั้น ส่วนนางไอ่ให้อยู่ที่เมืองบาดาลไปก่อน รอให้พระศรีอาริย์ลงมาตัดสินว่า ใครจะเป็นสามีที่แท้จริงของนาง ดังนั้นนางไอ่จึงรออยู่ที่เมืองบาดาลจนถึงวันนี้¹⁰

นางอ้วเคียม

คำว่า อ้ว ก็คือคำว่า อ้ว แต่ออกเสียงวรรณยุกต์ตามที่ท้องถิ่น ปรากฏเป็นชื่อของตัวละครเอกฝ่ายหญิงในวรรณกรรมพื้นบ้านของอีสานเรื่องตำนานท้าวขูลู-นางอ้ว อันเป็นที่มาของดอกนางอ้ว และแมงขูลู พืชและสัตว์ที่มักจะอยู่คู่กันเสมอ นางเอกในตำนานดังกล่าวชื่อว่า นางอ้วเคียม อ้ว หมายถึง ลูกสาวคนที่ 5 เคียม หรือเคี่ยม ในภาษาอีสาน หมายถึง เรียบร้อย ดังความว่า

ท้าวพรมสีเป็นกษัตริย์ครองนครกาสิ มีมเหสีชื่อนางพิมพากาสี มีโอรสชื่อท้าวขูลู ส่วนท้าวปุตตาลาดเป็นกษัตริย์ครองนครกาย มีมเหสีชื่อนางจันทา มีธิดาชื่อนางอ้วเคียม คนทั่วไปเรียกว่า นางอ้ว กษัตริย์ทั้งสองเป็นเพื่อนร่วมน้ำสาบานกันต่างให้สัญญากันว่าจะให้โอรสและธิดาแต่งงานกัน เมื่อท้าวขูลูเป็นหนุ่มแล้วมารดาจึงแต่งเครื่องบรรณาการให้เพื่อนำไปหมั้นหมายนางอ้ว การพบกันครั้งนี้แม้จะเป็นครั้งแรก แต่ท้าวขูลูและนางอ้วต่างก็พอใจรักใคร่กันจนลืกลบได้เสียกัน ท้าวขูลูจึงลากลับเพื่อเตรียมการแต่งงาน ในช่วงนี้เองขุนนางกษัตริย์ผู้ครองเมืองของมได้มาหลงรักนางอ้ว ได้ส่งของกำนัลมาให้มารดาของนางอ้วบ่อยๆ จนกระทั่งนางพอใจ และเพราะนางไม่พอใจ

¹⁰ ชื่อตัวละคร และชื่อเมืองคงใช้ตามสาหรานุกรม.

มารดาของท้าวขลุ ที่เป็นเสียวกัน แต่เมื่อตอนที่นางตั้งครรภ์ นางได้ขอสัมเกลี้ยงในสวนเมืองกาสิมากิน แต่มารดาของท้าวขลุกลับไม่ให้ จึงออกปากยกนางอ้วให้ขุนนาง นางอ้วไม่ยอมจึงถูกมารดาตาคู่ตาคู่ตี ท้าวขลุได้ทราบข่าวจึงมาทวงสัญญา มารดาของนางอ้วบ้ายเบี่ยงไม่ยอมยกให้แต่งงานกับท้าวขลุ แต่เพื่อไม่ให้เสียสัญญาและเกิดศึกสงคราม นางจึงให้ทำพิธีเสียดายสายแนน (สายรก) ขุนนางเป็นผู้ชนะ ท้าวขลุจึงกลับไปด้วยความเสียใจปานจะสิ้นชีวิตแต่ก็พยายามมาหานางอ้วบ่อยๆ ส่วนมารดานางอ้วนั้นได้รวบรวมเงินให้นางอ้วแต่งงานกับขุนนางโดยเร็ว นางอ้วหาทางแก้ปัญหาวีชีวิตไม่ได้จึงผูกคอตาย ก่อนตายได้อธิษฐานขอให้ใคร่รักกับท้าวขลุตลอดไป เมื่อตายไปจึงไปบังเกิดเป็นดอกนางอ้ว ส่วนท้าวขลุพอทราบข่าวการตายของนาง จึงฆ่าตัวตายตามไปบังเกิดเป็น แมงขลุ คอยเฝ้าอยู่ใกล้ๆ ดอกนางอ้วอยู่ไม่ห่าง

นางอ้วเชียงแสน

อ้ว หมายถึง ลูกสาวคนที่ 5 ดังนั้น อ้วเชียงแสน น่าจะหมายถึง ลูกสาวคนที่ 5 ของเจ้าเมืองเชียงแสน แต่ในพงศาวดารเมืองน่านปรากฏชื่อว่า อ้วสิม จึงไม่แน่ใจว่านางจะเป็นชาวเชียงแสนหรือไม่? นางอ้วเชียงแสน หรืออ้วสิมนี้ เป็นนางสนมรูปร่างของพญางำเมืองผู้ครองนครน่าน พญางำเมืองนี้เป็นสหายนิกของพระร่วงเจ้า และพญามังราย ด้วยเป็นศิษย์สำนักเดียวกัน ทั้งสามจึงนิยมไปมาหาสู่กันเป็นนิจ จึงทำให้เกิดเรื่องราวข้อพิพาทขึ้น ดังปรากฏในตำนานสิบห้าราชวงศ์ว่า

วันหนึ่ง นางอ้วเชียงแสนกระทำเสน่ห์พญางำเมือง พญาท้าวว่านางพญามาสู่ขวัญครั้งนี้ แกงหอมอร่อยดี แต่ว่าถ้อยกว้าง หน้าแกงมากไปหน่อยหนึ่ง นางเข้าใจว่าพญางำเมืองว่าตน จึงโกรธไม่ไปมาหาสู่พญางำเมืองที่เวียงเชียงแสน นางจึงมีใจรักใคร่พญาร่วงที่มายเยี่ยมพญางำเมือง และพักอยู่นอกเวียง ฝ่ายพญาร่วงรู้ว่า นางอ้วเชียงแสนมีใจรักใคร่ตน จึงลอบเข้าไปนอนกับด้วยนางเป็นหลายครั้ง ภายหลังพญางำเมืองรู้ว่าพญาร่วงเป็นชู้กับเมียตน จึงจับเอาตัวพญาร่วงแล้วเชิญพญามังรายมาตัดสินคดีความ

แต่อย่างไรก็ดี ศาสตราจารย์ ดร. ประเสริฐ ณ นคร สันนิษฐานว่า เหตุการณ์นี้เขียนขึ้นเพื่อเสริมบารมีพญามังราย โดยถือว่าการเป็นชู้เป็นโลกวิสัย ไม่ใช่ความผิดร้ายแรงอะไร แต่ความจริงนั้นพระร่วงอาจมิได้ทรงกระทำความผิดดังกล่าวเลยก็เป็นได้

เพราะในพงศาวดารเมืองน่านปรากฏว่า นางอ้วลิมไปได้เสียกับเจ้าเมืองปราด ซึ่งเป็น
โอรสของพญาจำเมือง และต่อมาได้ครองเมืองน่านชื่อพญาผานอง¹¹

สรุป

ธรรมเนียมการใช้คำบอกเล่าดับลูกมาตั้งเป็นชื่อนี้แพร่หลายในอาณาจักรไทย
โบราณหลายอาณาจักร เช่น อโยธยา สุโขทัย ล้านนา ส่วนในสมัยรัตนโกสินทร์นั้น ปรากฏ
การใช้ในสมัยรัชกาลที่ 5 คือ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระ
นริศรานุวัดติวงศ์ ทรงใช้เป็นพระนามเล่นของหม่อมเจ้าโอรสธิดาของพระองค์ คือ

หม่อมเจ้าหญิง	(เอื้อย)	ปลื้มจิตร จิตรพงศ์
หม่อมเจ้าชาย	(อ้าย)	(สิ้นชีพตักษัย ในวันประสูติ)
หม่อมเจ้าชาย	(ยี่)	เจริญใจ จิตรพงศ์
หม่อมเจ้าชาย	(สาม)	(ประสูติและสิ้นชีพตักษัย พ.ศ. 2447)
หม่อมเจ้าหญิง	(อี่)	ประโลมจิตร จิตรพงศ์
หม่อมเจ้าหญิง	(อาม)	ดวงจิตร จิตรพงศ์
หม่อมเจ้าชาย	(ไส)	ยาใจ จิตรพงศ์
หม่อมเจ้าชาย	(จั่ว)	เพลารถ จิตรพงศ์
หม่อมเจ้าหญิง	(ไอ)	กรณิกา จิตรพงศ์

นอกจากนี้ ยังปรากฏคำบอกเล่าดับลูกเป็นชื่อตัวละครในวรรณกรรมของภาค
กลางอีกหลายเรื่อง เช่น เรื่องบุญทวนวงศ์ ธิดาทั้งสามของท้าวเจตราชมีชื่อดังนี้ เอื้อย
อารี อีอาราม อามณรงค์ ในวรรณกรรมของลาวเองก็ปรากฏการใช้เช่นกัน เช่น ดำนาน
ขุนบุรม ลูกของขุนบุรมก็มีคำบอกเล่าดับลูกประกอบด้วยชื่อ คือ ยี่ผาลาน สามจุลง ไส
ผง จั่วอิน ลกกลม

เนื่องจากคำบอกเล่าดับลูกนี้เป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของภาษาไทย ปรากฏ
การใช้มาแต่โบราณทั้งในจารึก และเอกสารโบราณต่างๆ เป็นเครื่องยืนยันได้ว่า กลุ่ม
คนที่ใช้คำบอกเล่าดับลูกแบบนี้ น่าจะเป็นชนชาติไทย ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร

¹¹ ประเสริฐ ณ นคร. สารนิพนธ์ประเสริฐ. 416.

สันนิษฐานว่า พระนามของพญาญีบา หรือพญาयीบา กษัตริย์องค์สุดท้ายแห่งอาณาจักรทริภุญไชย มีคำว่า ญี ที่แปลว่า ลูกชายคนที่ 2 บา แปลว่า ยิ่งใหญ่ พญาญีบา จึงหมายถึง พญาที่เป็นลูกชายคนที่ 2 ผู้ยิ่งใหญ่ เมื่อมีคำไทยเข้าไปผสมในพระนาม จึงเป็นไปได้ว่า ในสมัยนั้นคนไทยน่าจะเข้าไปมีบทบาทในอาณาจักรทริภุญไชยซึ่งเป็นอาณาจักรมอญมากแล้ว

บรรณานุกรม

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. ประวัติศาสตร์ไทยจะเรียนจะสอนกันอย่างไร.

กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2543.

กรมศิลปากร. ประชุมพงษาวดาร ภาคที่ 1. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทย, 2457.

_____ . ประชุมพงษาวดารภาคที่ 10 เรื่อง ราชวงษปภรณ์ พงษาวดารเมือง
น่าน. กรุงเทพฯ : ไสภณพิพรรฒธนากร, 2461.

_____ . พระราชพงศาวดารกรุงสยาม จากต้นฉบับที่เป็นสมบัติของบริติช
มิวเซียมกรุงลอนดอน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, 2507.

กระทรวงศึกษาธิการ. กฎหมายตราสามดวง เล่ม 3. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา
ลาดพร้าว, 2505.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. ตักดินากับพัฒนาการของสังคมไทย. กรุงเทพฯ : นำอักษร
การพิมพ์, 2519.

ตรีศิลป์ บุญจรร. กลอนสวดภาคกลาง. กรุงเทพฯ : สถาบันไทยคดีศึกษา จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2527.

ตำนานสิบห้าราชวงศ์ เล่มที่ 1 ผูกที่ 1-2. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัย
เชียงใหม่, 2524.

ประมวลข้อมูลเกี่ยวกับจารึกพ่อขุนรามคำแหง. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2547.

ประยูร ทรงศิลป์, ผศ. ภาษาต่างประเทศในภาษาไทย. กรุงเทพฯ : สถาบันราชภัฏ
ธนบุรี, 2538.

ประวัติศาสตร์กฎหมาย กฎหมายตราสามดวง. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง,
2517.

ประเสริฐ ณ นคร. สารนิพนธ์ ประเสริฐ ณ นคร. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์, 2541.

มหาวิทยาลัยศิลปากร. วันวิสาข 28 เมษายน. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง, 2544.
ราชบัณฑิตยสถาน. ได้ร่มพระบารมี จักรีนฤพดินทร์ สยามินทราธิราช. กรุงเทพฯ
: ราชบัณฑิตยสถาน, 2547.

_____ . พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ : นานมี
บุ๊คพับลิเคชั่น, 2546.

ศิริพร ดาบเพชร. พระไอยการบานแผนก : สถานภาพปัจเจกบุคคลและการจัด
ระเบียบสังคมไทยสมัยโบราณ. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการ
“กฎหมายตราสามดวง : แว่นส่องสังคมไทย” วันที่ 7-8 มีนาคม 2546.

สมสมัย ศรีสุทพรพรรณ (นามแฝง). โฉมหน้าศกศึกษาไทย. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ :
ชมรมหนังสือแสงตะวัน, 2519.

สร้อยดี อ่องสกุล. ประวัติศาสตร์ล้านนา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พริ้นติ้ง,
2539.

สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย
ธนาคารไทยพาณิชย์, 2542.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. กฎหมายตราสามดวงกับสังคมไทย.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว, 2535.

อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว และ เดวิด เค. วย้อจ. ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่. พิมพ์ครั้งที่ 2.
เชียงใหม่ : ซิลค์เวอร์มบุคส์, 2547.

บทคัดย่อ

คำบอกลำดับลูกของไทย

ในอดีตคนไทยเรามีคำสำหรับใช้บอกลำดับลูกโดยเฉพาะและยังระบุถึงเพศด้วย คำบอกลำดับลูกนี้เป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของภาษาไทย

นอกจากนี้ คำบอกลำดับลูกยังสามารถนำมาใช้เป็นชื่อหรือเป็นส่วนประกอบของชื่ออีกด้วย ดังปรากฏในพระนามของกษัตริย์ เชื้อพระวงศ์ บุคคลสำคัญ ในพงศาวดารและตำนาน

Abstract

The Serial Names of Thais

In the past, in Thai society there were particular words representing the order and gender of children. These words are one of the significant characteristics of the Thai language.

Moreover, these words would be used as the children's names or applied as a part of their names. It is clearly evident in the naming of kings, their relatives, and well-known people found in chronicles and folktales.